

ПРАВНИ ПОСЛОВИ (ПОЈАМ И ОБЕЛЕЖЈА)

доцент др Снежана Дабић Никићевић

Начело аутономије воље

- Једно од обележја грађанскоправног метода и темељних начела грађанског (приватног) права
- Смисао у томе да се препусти правним субјектима да самостално уређују своје приватноправне односе, у границама постављеним законом, и сnose одговорност за њихово уређење.
- Уопштена дефиниција: слобода појединца да уреди своје правне односе и врши своја субјективна грађанска права по својој вољи.
- Најзначајнији појавни облик самоодређења - *слобода уговарања*, према којој свако сам одлучује да ли ће, с ким и шта да уговори.
- Ограничења - у интересу трећих или у општем интересу.

Правне чињенице - појам

- За настанак, промену, пренос или престанак било којег права или обавезе, правнорелевантне способности или својства правних субјеката увек су неопходне правне чињенице.
- Правне чињенице обухватају само оне чињенице које, на основу наређења у закону, производе одређено правно дејство.
- Чињенице vs. правне чињенице (ужи или шири појам?)

Правне чињенице - врсте

- Природни догађаји и људске радње – деле се према томе да ли зависе од људске воље/понашања
 - природни догађаји – све оно на шта човек не може да утиче (нпр. природне непогоде, протек времена, душевно обољење, смрт...)
 - људске радње – понашања којима човек може да управља
- Људске радње се деле:
 - према ставу правног поретка према њима:
 - допуштене – нпр. пуноважни правни послови, савесна прерада туђе ствари...
 - недопуштене – нпр. проузроковање штете, забрањени уговори...
 - према томе да ли се радња предузима да би наступило правно дејство:
 - правни послови – нпр. уговор, тестамент, давање отказа, одрицање од права...
 - непословне радње – нпр. проузроковање штете, грађење на туђем земљишту...

Правне чињенице - врсте

- ❑ Стварне, претпостављене и измишљене правне чињенице
 - стварне чињенице – оне које су се заиста десиле
 - претпоставке – узима се да нешто постоји не тражећи доказ о томе
 - обориве претпоставке – нпр. да су лица старија од 14 година деликтно способна, да је стицалац савестан...
 - необориве претпоставке – да је дете млађе од 7 година неспособно за расуђивање
 - фикције – непостојеће чињенице за које се узима да постоје и обратно (нпр. фикција остварења услова, фикција рођења, фикција уписа оба супружника...)
- ❑ Разлика између необоривих претпоставки и фикција

Правне чињенице - врсте

- ❑ Просте и сложене чињенице (чињенични скуп) – према томе колико је чињеница потребно да би настало, променило се, преноло или престало било које права/обавеза, правнорелевантна способност или својство правних субјеката
 - просте – састоје се од 1 чињенице (нпр. рођење, смрт, тестамент...)
 - сложене – састоје се од 2 и више чињеница (има их пуно, нпр. уговор)
 - правни основ (*iustus titulus*)
 - начин стицања (*modus acquirendi*)
- ❑ Друге поделе (спољне/унутрашње, позитивне/негативне, правно квалификоване/правно креиране...)

Правни посао - појам

- Ретко се дефинише у ГЗ, дефиниције нема ни у нашим правним прописима.
- Правни посао представља изјаву воље која је усмерена на то да произведе одређено правно дејство – настанак, промену, пренос или престанак постојећих субјективних права или обавеза
 - нпр. понуда за закључење уговора, закљичење брака, раскид уговора, одлука скупштине станара...
 - понекад то може бити и понашање које другом може деловати као изјава одређене воље иако то није (теорија поверења)
- Проблем изјаве воље која уобичајено значи намеру да се изазове одређено правно дејство уз истовремену изјаву да се дејство изричито *не жели*.
- Неки правни послови се могу састојати из само једне изјаве воље, то је минимум, али постоје правни послови који се састоје из више изјава воље и који имају бројна и сложена дејства.

Правни посао - функције

- Разликују се у зависности од тога да ли је реч о правним пословима који представљају изјаве воље свесно усмерене ка томе да се произведе одређено правно дејство или је реч о правним пословима који представљају понашања која другима оправдано изгледају као изјаве воље.
 - код првих, функција јесте остваривање аутономије воље;
 - код других, функција јесте остварење правне сигурности и заштите оправданог поверења у правном промету.
- Неки теоретичари овај 'принцип поверења' раздвајају од начела аутономије воље, а неки га сматрају његовим саставним делом јер нема самоодређења без одговорности за сопствене радње.

Правни посао – елементи и услови

- *Свест* и *воља* да се својом изјавом створи правно дејство.
- Три елемента правнопословне воље: воља да се радња изврши, свест да се радњом изјављује воља и воља да се изјавом изазове правно дејство.
- Изјава воље мора да испуњава неколико услова:
 - да потиче од лица које има потребну пословну способност
 - да је озбиљна
 - да је стварна
 - да је слободна
 - да је допуштена и могућа

Правни посао – однос унутрашње и изјављене воље

- ❑ Приликом изјављивања воље може се десити да се тзв. унутрашња и изјављена воља не поклапају - чему дати предност?
- ❑ Теорија воље: предност даје тзв. унутрашњој вољи, штити се изјавилац воље. Правне последице?
- ❑ Теорија изјаве: предност даје изјављеној вољи, штити се онај коме се изјављује воља као и остала трећа лица. Правне последице?
- ❑ Теорија поверења: средњи пут, али није доследно спроведена...

Правни посао – начини изјављивања воље

- Активно понашање – предузимање таквих аката на основу којих се, према уобичајеном схватању у промету, може разумети да је дата изјава одређене воље.
 - Изричито изјављивање воље - речима, усмено или писмено, уобичајеним знацима, гестовима или сличним поступцима;
 - Прећутно изјављивање воље - конклюдентним радњама из којих се индиректно, али са извесношћу, може закључити да лице тиме изражава одређену вољу.

Правни посао – начини изјављивања воље

- Пасивно понашање (ћутање) – потпуна уздржаност једног лица од предузимања било каквих аката којима се воља изражава.
 - Ћутање ≠ прећутно
 - Ћутање само по себи није никаква изјава воље - оно не значи нити прихватање нити одбијање (чл. 42 ЗОО)
 - Изузеци
- Електронско пословање и приписивост „изјава“ рачунара и пословање посредством аутомата – приписују се оном ко се њима служи.
- Закон о електронској трговини из 2009. године уређује начин закључења уговора у електронском облику.

Правни посао – перфекција

- Перфекцијом правног посла називамо тренутак у ком правни посао настаје, то је најранији моменат од којег изјава може да произведе дејство;
- Кад се правни посао састоји од више изјава воља, свака изјава узета засебно је посебан правни посао и има свој тренутак перфектуирања;
- Овај моменат је значајан за процену постојања услова пуноважности посла: тада је потребно да изјавилац буде пословно способан, да постоји потребна сагласност трећег, цени се да ли је постојала мана у вољи...

Правни посао – перфекција

- Перфекција правног посла може да се подудара с моментом фактичког изјављивања воље, али не мора:
 - правни послови који се не чине спрам неког лица (одређеног или не) бивају перфектуирани у моменту фактичке изјаве воље (тестамент, дереликција);
 - међутим, код адресованих правних послова, односно правнопословних изјава воље учињених спрам неког лица (понуда за закључење уговора, отказ, изјава о раскиду уговора итд.), чини се разлика у односу на то да ли се изјава чини присутном или одсутном лицу:
 - када се ради о присутном лицу, перфекција наступа одмах пошто је воља изјављена (саопштена) - слично је и кад је изјава упућена јавности;
 - када се ради о одсутном лицу, изјава је учињена у тренутку кад изјавилац више није у могућности да утиче на њено постојање и садржину.

Правни посао – перфекција

- Моменат перфектуирања адресоване изјаве воље учињене одсутном лицу зависи од конкретног правног система (одашиљање, пријем, сазнање садржине изјаве од адресата);
- У нас постоје посебна правила за изјаве којима се закључује уговор, понуду и прихват: понуда је перфектуирана кад буде достављена одсутном понуђеном (теорија пријема), као и прихват понуде, који је перфектуиран када га понудилац прими (осим ако истовремено не прими и изјаву о опозивању прихвата). Перфектуирање прихвата јесте моменат настанка (перфектуирања) уговора.

Правни посао – састојци

- У погледу елемената правног посла, уобичајена подела у континенталном праву је на битне (*essentialia negotii*), природне (*naturalia negotii*) и споредне елементе (*accidentalia negotii*).
- Битни елементи (*essentialia negotii*) су они без којих се не ради о послу одређеног типа - то су елементи који одређују о ком и каквом послу је реч (објективно битни елементи), као и они елементи посла без којих изјавилац не би предузео посао (субјективно битни елементи).
- Природни елементи (*naturalia negotii*) су они елементи који су уобичајени за одређену врсту посла, а садржани су у диспозитивним законским одредбама, па тим путем могу допуњавати правнопословно уређење.

Правни посао – састојци

- Спорно је како се третирају вољна одступања од диспозитивних правила која уређују природне елементе посла (да ли постају субјективно битни или не).
- Коначно, споредни елементи (*accidentalia negotii*) су одредбе предвиђене правним послом које нису неопходне за одређивање типа посла нити су уобичајене, већ су сасвим „случајне“ и не стоје у „органској“ вези с одређеном врстом. То су одредбе о модификацијама правног посла, као и одредбе о решавању спорова, и слично.